

אור חן

פסוק ראיה תשע"ב

ג"ס 3"

1 | כבר תמהו רבים וטובים על לשון התורה בפסוק זה, שפותח בלשון יחיד ראה, ומסיים בלשון רבים, אנכי נותן לפניכם.

וראיתי שיש מפרשים שרמזו יש כאן למה שאמרו (קידושין מ' ע"ב) "לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא וכל העולם כולו חציו חייב וחציו זכאי זכה ועשה מצוה אשריו שהטה עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה. 6
והוא שנאמר "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה".

1
אחד
שע

ובפשטות הענין למדנו מכאן, דעל האדם לבחון ולהתבונן בכל מעשיו, איך הם ישפיעו על הכלל כולו. כאשר אדם עובר עבירה ברבים וממנו ילמדו וכן יעשו עתיד הוא ליתן את הדין לא רק על מעשיו אלא אף על מה שגורם לאחרים לקלקל וכבר הבאתי את מה ששמעתי מפי מו"ר הגה"ק מצאנו קלונגברג מה שאמר תחפץ חיים על אחד ממנהיגי המהפכה הבולשביקיה ררוחיה שרילדוחו למד בחדר תשב"ד (ליאון טרוצקי שבילדותו נקרא לייבל ברונטטיין), שהמלמד שפשע בחינוכו עתיד ליתן את הדין לא רק על נפש הילד אלא אף על מליוני נפשות שנדחו על ידו מתחת כנפי השכינה.

6 | ומדה טובה מרובה ממדת פורענות, ראה מה שכתב האור החיים (שמות א' כ') "וייטב אלקים למילדות וירב העם", צריך לדעת מה היא ההטבה...כי בראות ה' יראתם מאלקים הזמין להם עשות מצוות לאין קץ להרבות שכרן והוא אומרו וייטב... ומה הוא הטובה, וירב העם שבזה יגדל זכותם כי כולם יחשבו להם כשלא הרגום".

2 | כך צריך אדם לכלכל מעשיו ואיזה חכם הרואה את הנולד, כיצד ישפיעו מעשיו על זולתו לטב ולמוטב.

והוא שאמר הכתוב ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה.

=

ועוד נראה בביאור הכתוב דכל יחיד מצווה לראות לנגד עיניו את צרכי הרבים ולשאת בעול עם חבריו, פוק חזי מה שאמרו במדרש תנחומא ר"פ משפטים "מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה, אם תשים אדם עצמו כתרומה הזו שמושלכת בזוית הבית ואמר מה לי בטורה הציבור, מה לי בדיניהם, מה לי לשמוע קולת, שלום עלי נפשי הרי זה מחריב את העולם הוי ואיש תרומות יהרסנה". הרי לן שאסור לו לאדם לפרוש מטורח הציבור ולומר שלום עלי נפשי.

26

וכה הפליגו חז"ל במצוה לישא בעול הציבור עד שאמרו שם "מעשה ברבי אסי כשהיה מסתלק מן העולם נכנס בן אחותו אצלו מצאו בוכה, אמר ליה רבי מפני מה אתה בוכה יש תורה שלא למדת ולימדת הרי תלמידך יושבים לפניך יש גמילות חסדים שלא עשית ועל כל מדות שהיו בך היית מתרחק מן הדיינין ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צרכי צבור אמר ליה בני על זה אני בוכה שמא אתן דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל הוי ואיש תרומות יהרסנה" וראה זה פלא מה שכתב הספורנו "ורא מנוחה טוב ויט שכמו לסבול" (בראשית מ"ט ט"ו) "עול תורה ועול הציבור", יששכר, שאתה את התורה יותר מכל שאר השבטים (מד"ר פר' נשא) יששכר שיעסק רחורה וזבולון פרנסו, יששכר נטה שכמו לסבול לא רק עול התורה אלא אף את עול הציבור. וממנו למדנו שת"ח וגדולי התורה, אלה שעול התורה עולם, הן הם שצריכים לשאת גם את עול הציבור. 4 |

37

36

1

והוא שאמר הכתוב ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה.

ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהירם מכל שבטיכם. המקום הזה הוה תר המוריה הוא, והיה נודע ומפורסם באומות** כי ידעו מעלתו בקבלת, אין צריך לומר ישראל במדבר שהיו יודעין זה * מן האבות בהיות שם עקדת יצחק**. ומה שתם הכתוב המקום הזה ולא אמר בפירוש שהוא תר המוריה הנודע והמפורסם לכל, כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה כי [56] העלמת המקום לשלשה ענינים: האחד, אילו ידעו האומות כי שם התפלה מקובלת והקרבות שם לרצון ירצו כל אומה ואומה להתחייק בו ותרבה המדינה וההריגה בין האומות, והשני, כי הכנעוניה יושבי הארץ אלו היו יודעין כי ישראל עתידין לירש את ארצם ולעבוד השמי ולהקריב קרבנותיהם באותו מקום היו משחיתים אותו בכל מה שהם יכולין, והשלישי, כי היו השבטים מריבים זה עם זה, כל אחד ואחד מבקש שיהיה המקום ההוא בגחלתו ותפול המדינה והמתלוקת ביניהם כמו שנפלה בבקשת הכהונה, ולכך העלים וסתם הכתוב המקום הזה [57] ולא פרסמו, ואין צריך לומר האומות כי אפילו ישראל לא ידעוהו, כי אע"פ שידעו הכל מעלתו של ה' המוריה לא היו יודעין כי הוא המקום אשר יבחר ה'. לשכנו ונדרשו. לכבודו השוכן שם תדרשו, ומכאן אמרו רז"ל שכינוהו, על שם הכבוד, כענין: וישכן כבוד ה' על הר סיני**, וכן: לשכון כבוד בארצנו**. ואמר * זה על שילה.

2
כ"קמ"

ובשפתי כהן הוסיף עוד טעם, שהעלים הקב"ה את מקום המקדש כדי לחבבו בעיניהם וליתן זוכר על רל דיבור ודיבור כמו שאמר לאברהם אבינו על אחד ההרים ולא פירש לו איזה הוא, ודע כי ארבע פעמים אמר המקום "אשר יבחר ה'" ולא גילה איפה, פסוק ראשון לא תעשון כן לה' אלקיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם וגו'. אחר כך אמר ועברתם את הירדן וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו וגו', ואחר אמר השמר פן תעלה עולותיך בכל מקום כי אם אל המקום אשר יבנו וז' באחד שבטיך, ואחר כך אמר לא תוכל לאכול בשעריך כי אם לפני ה' במקום אשר יבחר ה' וגו', ואפשר שכאן רמז על שלושה בתים שהיו בעם ישראל בית ראשון, בית שני ומשכן שילה, ובית רביעי שייבנה במהרה בימינו אמן ועיי"ש שהביא ראיות לזה. ועל כל פנים על כולם לא הזכיר את שם המקום על מנת ליתן להם שכר.

3
מאמר
מ'סוף

כי יסיתך אֱחִיךָ בֶן אִמֶּךָ (יג. ז)

מכאן למדו חכמינו זכרונם לברכה רמז לאיסור ייחוד מן התורה, שדוק בן מתייחד עם אמו ולא עם שאר איסורים שבתורה (קידושין פ. ט).

4
פטר
כתוב

ומסופר על הגאון רבי יעקב אב בית הדין של העיר ליסא, בעל "נתיבות המשפט", שאירע מעשה נורא לבתו כשהיתה אלמנה ובתה עמדה להגשא. הן נסעו עם עגלון גוי לאחת הערים לקנות בגדים וצרכי חופה עבור הכלה. הגוי ידע שמצוי בידיהן כסף והוא הולך אותן לביתו בערמה, וקרא לחבריו והם שדדו את כספם וקשרום בתבלים. לאחר מכן הם הדליקו את התנור כדי להשליך אותן לתנור ולשרפם, שלא ישאר זכר מהם. בינתיים הם הניחו את הכסף על השלחן, והתדיינו ביניהם כיצד לחלק את הכסף. פתאום נפתחה הדלת ונכנס קצין גרמני לבית וברחו כל השודדים. הקצין התיירס והחזיר להם כספם והולכים עד לאכסניה בעיר.

בלילה בא רבי יעקב בחלום אל בתו ואמר לה: דעי כי כאשר נודע לי מצרתכם עליתי אל מקום גבוה ובקשתי רחמים עליכם ולא הועיל, כיון שעברתם על איסור יחוד עם הגוי, ועליתי למקום גבוה יותר והתחננתי שתעמוד לי זכות התורה שהרבצתי בישראל בחיבורי "נתיבות המשפט" זכור, והצלתי אתכם. ומעתה תהיינה זהו יחוד באיסור יחוד.

כל זאת סיפרה הבת לאנשי הקהילה בעיר ליסא, מקום רבנותו של רבי יעקב, והם כתבו זאת בפנקס לזכרון עולם.

2

היופי באספקלריית התורה

היופי הינו נשאלתו והאחיה של כל דבר, אחד התנאים לגמר ולשכלול כל חפץ או פעולה. מטעם זה, אולי, נובע היחס החיובי של חז"ל אל היופי – כפי שמצאנו במדרשים רבים.

בפרשת ראה כתוב (דברים י"ד, א'): "בנים אתם לה' אלקיכם, לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", ומפרש רש"י: "לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם, לפי שאתם בנים של מקום, ואתם ראויין להיות נאים, ולא גדודים ומקורחים". רש"י נקט שעיקרה של מצוה זו הוא הצד החיובי שביופי. כידוע, כל ביאוריו של רש"י מיוסדים על דברי חז"ל.

5

מאמר בולי

ברוח דומה שנינו במסכת שבת (דף ג' ע"ב): רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום, בשביל כבוד קונוהו, שנאמר (משלי ט"ז, ד'): "כל פעל ה' למענהו", ומפרש רש"י: בשביל כבוד קונוהו, דכתיב (בראשית ט', ו'): "כי בצלם אלקים עשה את האדם". כלומר, שמצוה להתרחץ בכל יום, כי האדם נברא בצלם אלקים.

ממקרא שכתוב (ישעיה ל"ג, י"ז): "מלך ביופיו תחזנה עיניך" למדו חז"ל (יומא דף ע"ח ע"ב) שהמלך רוחץ את פניו אפילו ביום הכפורים, כי עליו לשמור על יופיו.

אף הרואה בריות נאות מתחייב לברך: "ברוך שככה לו בעולמו" (ברכות דף נ"ח ע"ב). כן מצינו לרמב"ן בביאורו לפרשת בגדי כהונה (שמות כ"ח, ב') שפירש את הכתוב: "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" – "שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים".

עוד אנו רואים שהתירו רבנן לתרגם את התורה שבכתב רק ללשון שיש בה יופי, ולפיכך לא הותר לתרגם את התורה אלא רק ללשון יוונית, על שם הכתוב (בראשית ט', כ"ז): "יפת אלקים ליפת, וישכון באהלי שם" – יפיפותו של יפת תהיה באהלי שם (מגילה דף ט"ו ע"ב).

עד חיכין הקפידו חז"ל על ענין יופי הסגנון, ניתן ללמוד מכל השקלא וטריא בריש מסכת נדרים (דף ב' ע"ב ודף ג' ע"א) אם דרך התנא לפרש: "מאי דפתח תחילה" או "מאי דסליק תחילה", כלומר, האם מפרשים תחילה את הרישא של המשנה או את הסיפא שבה סיימו את המשנה. בסיום הדברים נאמר: "אלא לאו דוקא, זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא, זמנין ההוא דסליק מפרש ברישא". ומבאר שם הר"ן דלהכי משני סדריה, לאשמעינן דליכא קפידא במילתא, וליכא בהא מילתא משום (איוב ט"ו, ה'): "ותבחר לשון ערומים". כלומר, ששני הצדדים שווים ושניהם מתאימים להתחיל לפרש אותם.

אנו רואים, איפוא, שהיופי מהווה את אחד התנאים המשלימים את הבריאה על כל ענפיה. אי לזאת, בכל מידה ומידה, טוב ומובחר להשתמש בדרך האמצעית, כלומר, הממוצעת, כדברי רמב"ם בהלכות דעות (פרק שני). כך גם בתכונה זו של יופי עלינו לנהוג במידה נאותה. וכך כותב הרמב"ם במקום נוסף (שם פרק חמישי): "צריך שיהיה [החכם] ניכר במעשיו, במאכלו ובמשקו ובעשיית צרכיו ובדיבורו ובהילוכו ובמלבושו ובכלכלו דבריו ובמשאו ובמתנו – ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר".

26

31

36

3

6

מצינו גם לאנשי כנסת הגדולה, כשהם מונים את מעלות התורה בתפילת "אמת ויציב", שלא פסחו על שבח היופי שבה, וכאשר מנו את כל השבחים שצנצאו בצויים ובמצוות התורה, בלשונותיה ובטעמיה (ויציב, ונכון, וקיים, וישר, ונאמן, ואהוב, וחביב, ונחמד" ועוד), הזכירו בסיום כל המעלות את חיתרון "ויפה" – בהיות היופי תנאי חיוני לשלימות התורה.

במדרש (בראשית רבה) נאמר שבשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון "נטלו והחזירו על כל אילני הגן והראה לו, ואמר ראה מעשי כמה נאים הן, תן דעתך שלא תחריב ותקלקל את עולמי". בביטוי שנוצר ביצירת בראשית (בראשית א', ל"א): "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" נכללו כל עניני השלימות שיש בעולם, ומאתר שהיופי גם הוא אחד מסממני השלימות, לפיכך, כל מי שמשחית מעט ממנו, נחשב כמקלקל ומחריב את היצירה.

היופי תופס מקום גם בהשקפתם המשפטית של חז"ל. די אם נזכיר לדוגמא את המשנה במסכת בבא בתרא (דף כ"ד): "מרחיקין את החרוב והשקמה חמישים אמה מן העיר. מאי טעמא? משום נוי העיר". וראה עוד במסכת ערכין דף ל"ג בענין מגרשי הלויים, ובפרק האחרון ממסכת יומא בענין כלה, ובפרק הראשון ממסכת מועד קטן בענין נשים מתקשטות במועד. בכל המקומות הללו רואים אנו שחז"ל הקפידו על היופי.

עוד מצינו במדרש (ויקרא רבה ל"ד ג'): "גומל נפשו איש חסד" (משלי י"א, י"ז) – זה הלל הזקן, שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך עמם. אמרו לו תלמידיו: רבי, להיכן אתה הולך? אמר להם: לעשות מצוה. אמרו לו: וכי מה מצוה היא זו? אמר להן: לרחוץ בבית המרחץ. אמרו לו: וכי זו מצוה היא? אמר להם: הן, מה אם איקונין של מלכים, שמעמידים אותו בבתי טאטראות ובבתי קרקסאות, מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן והן מעלין לו מזונות, ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי המלכות, אני שנבראתי בצלם ובדמות, על אחת כמה וכמה". לומדים אנו שכל מה שמביא אנו ונאמנו לידי קיום ושמירה של הגוף ררל תנאיו ואופניו, הכל נכלל בענין נהדר זה.

ענין היופי מוצא ביטוי נאדר וקודש בדרשת חז"ל על יסוד המקרא (שמות ט"ו, ב'): "זה א-לי ואנוהו" – התנאה לפניו במצות: סוכה נאה, לולב נאה, ספר תורה נאה (שבת דף קל"ג ע"א). על מעשי המצוות להיות נאים, ראויים להיות מוגשים כלפי מעלה.

עוד נתבאר במסכת גיטין (דף ז') במעשה ד"שרטט וכתב ליה", שאסור לכתוב אפילו חלק מפסוק ללא שרטוט, מטעם "זה א-לי ואנוהו". כאן הננו רואים עד היכן רגש היופי מרחיק לחדור, שהרי התקינו את השרטוט דרך חובה וקבע, כדי שלא תתקלקל הכתיבה. כתיבה יפה וישרה מעלה ושבח יש בה, ולכן חייבו את קיומה.

עוד מצינו בתנאים הנדרשים למינוי כהן גדול, שיהיה מחונן במעלות מיוחדות במינן, חמש במספר, "שיהיה גדול מאחיו בנוי, בכח, בעושר, בחכמה

4

ובשנים". יש הגורסים "ובמראה" במקום "ובשנים", כך שיש לנו במעלותיו שתי תכונות הקשורות ליופי. "נוי" כוונתו לחיטוב האברים ו"מראה" כוונתו ללובן ואודם הפנים. מסתבר שמעלות אלו הן תנאי ולא יעבור ביחס לבחירת הכהן הגדול. אי אפשר לוותר על אף אחת מהן ואין מעלים אותו לגדולה זו, אלא אם כן ניתן באותן מעלות.

6 טעם לדבר: מחמת אחרים ומחמת עצמו. מחמת אחרים כיצד? לפי שבוודאי דבריו יהיו נשמעים יותר, וכל עבודת הקודש תקבל חשיבות יתירה, בשעה שיראו את הכהן הגדול ביופיו יוצא מבית קודש הקדשים, מרהיב בתפארתו כל עין, ככל המתואר בפיוט שאנו אומרים ביום הכפורים: "ובכן, מה נהדר היה מראה כהן בצאתו בשלום מן הקודש". מחמת עצמו כיצד? ולפי שאם מרגיש הכהן הגדול את מעלות נפשו, הרי זה משפיע במובן חיובי גם עליו עצמו, עד שבנסיבות מסויימות יכול הוא להתאזר בעוז ובאומץ כדי להשפיע על אחרים ולפעול כפי שצריך, אחרי שהוא מכיר את חשיבותו העצמית. לא כן אם הכהן הגדול ימצא מגרעות בנפשו, ואפילו מגרעות שאינן תלויות בו ונקשרו באישיותו מבטן ומלידה, מכל מקום עלול הוא להשפיל את דמותו בעיני עצמו - ומטעם זה הכרח הוא שיהיה מחונן בתכלית היופי וההדר הגופני, תנאי לשלימות האדם, כי כן גזרה חכמתו יתברך. מכל המקורות העוסקים ביופי והקיימים בתחומים רבים ומגוונים של ההוויה הרוחנית, אנו נוכחים לראות את חשיבותו של היופי שניתן משמים ותמיועד להדר את עבודת מלך מלכי המלכים הקב"ה.

7

ש

6

8

לפי
ח"ס

בנים אתם לר' אלקיכם לא תתגודדו זג' (י"ד א)
 וכמדרש ילמדנו, "לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות ותהיו חלוקים אלו על אלו". אגודות החלוקות זו את זו, עליהן נאמר לא תתגודדו, אבל שני בתי דינין בעיר אחת לית לן כח" (יבמות יג:).
 ח"א נשאל הח"ח זצ"ל מאיש הסוני אחד, בשביל מה ולמה זקוק העולם לחסידים ומתנגדים, ואפילו חסידים גופא מסתעפים לכמה וכמה סעיפים, חללו מככרים את הלמוד על התפלה, והללו מתפללים הרבה ולומדים מעט, הללו עוסקים בשירה וזמרה, והללו ברקורים עסוקים, ומה ה' העולם חסר, לו היתה קיימת כת אחת של יהודים, וכולם כאחד היו מתפללים בנוסף אחד, כהנהגה אחת ובסגנון אחד?
 וע"ז ענהו הח"ח זצוק"ל במתק שפתיו: עך שאתה שואלני על הכתות בעמנו, לך ושאל את הקיסר הרומי, בשביל מה ולמה לו, כמה מינים חיילים: הולכי רגל, רוכבים על סוסים, יורים בתותחים, מעופפים באיירוניים וצוללים במים אדירים, וכי מה ה' העולם חסר, לו היתה קיימת כמלחמתו כת אחת של חיילים עם כלי מלחמה מסיפוס אחד, עם שר צבא אחד על כולם? אלא טביון שצריכים לצאת למלחמה ולנצח את האויב, זקוקים למחבולות ודרכים שונים, ויש כזה מה שאין בזה, היל ההולך רגלי, כמו יפה ללחום את אויביו בחרב ובחנית, מה שאין כן הרוכב על סוס קל, בכהו להגים את אויביו ולהפיל אימתו עליהם ביותר, והיורים בתותחים ובכלי קרב למרחוק בכחם לנהל את המלחמה על מרחק של כמה פרסאות, וחצייהם רצים למרחוק, ואפילו כת המנגנים ומצלצלים בתופים, מסייעים בהנהגה המלחמה, לכל ירך לבב הלוחמים.

4 כן הדבר במלחמת היצר, כל הכתות של החסידים למיניהם, יחד את המתנגדים, כולם חיילים כגדודי ד', ללהום מלחמת מצוה את היצר, וכל אחד ואחד מסייע לנצח את האויב, זה בתורתו וזה בתפילהו, הללו בשירי זמרה והללו בתקע שופר, וכלבד שיכונונו לכם לאביהם שבשמים ג.

5

(10) אכילת עומר

לא יגש את רעהו ואת אחיו

ראוי לתת טעם, למה לא נזכרה שמיטת

כספים בתוך שאר דיני שביעית בפר' בהר' ז

ולמה זמן שמיטת כספים הוא בטופה של

שביעית ולא בתחילתה, כמו כל איטורי

שביעית? והג"ל בזה לפי שהבאנו בפר' ⁶

בהר' את דברי הוי"ר פ"א, ששומרי

שביעית נקראים, גבורי כח עושי דבריו,

מפני שהיא המצוה הקשה ביותר, שהרי

אם אפשר לומר לביי לשבות ממלאכה

ומסחר יום א' בשבוע (ובעוה"ד ישנם

יהודים, שגם זה קשה עליהם), קשה מאד

להשביטו ממלאכתו ומפרנסתו שבוע שלם

... ועאכ"פ חרש ימינו אבל מי שמע

מצוה כזאת, שע"פ על היהודי (או יותר

נכון על עם שלם) להיות בטל ממלאכתו ⁶

הרגילה ולהזניח את פרנסתו... שנה

חמימה (ובשנת היובל - כי שנים

רצופות) זו ולפיכך באה האזהרה על מצוה

זו והביצוע שלה פרקים פרקים,

יראהמדימה נ"א ר"ס: כי תבאו אל הארץ ⁴

תורע שדך... ואספת את תבואתה" (דברים

המתקבלים על הלב), ורק אח"כ מבאר

את שבת הארץ: "שדך לא תורע וכרמך

לא תזמר" (לשבת בטל אוהבים הרבה

אנשים), וכשהכתוב מגיע ל"את סעיו

קצירך לא תקצור ואת ענבי גזירך לא

תבצר", הוסיף מיד "הייתה שבת הארץ

לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך

ולשכירך ולחושבך הגרים עמך ולבהמתך

ולחיה... היינו שגם הוא ומשפחתו ^{3/}

ועבדו... רשאים לאכל מזה יחד עם

"אביוני עמך", והוא מתנחם מעט, בפרט

אחרי ההבטחה של "וצייתי את ברכתי

לכם בשנה ה' ועשת את התבואה לגי

השנים", אבל אחרון הכביד, שאומרים לו ³⁶

שכל החובות שיש לו בידי אחיו ורעיו

תעז. שישמיט כף-הקנאותיו בשביעית

לעזוב החובות בשנת השמטה. ועל זה נאמר

באשר יהיה לך את-אחיק תשמיט צדק: ונקפלה

האזנה בזאת המצוה: שנאמר וזה דבר השמטה

שמוט כל-בצל משה ידו: ואמרו בחוססתא

(= ברייתא בגין לוב) בשתי שמטות תכתוב קדושה:

אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים. קבר ⁶

קמתי ב-משפטים: במצות שמטת קרקעות,

מה-שנדעתי בשרש המצוה: ושמטת כספים גם

כן אחר אותו הטעם נמשך. ללמד נפשנו במדות

מצלות: מנת הנדיבות וזמן טובה, ולקבץ בלכבו

הבטחון הגדול בשם ברוב הוא, ואז תכשר נפשו

לקבל טוב מאת אדון הכל כולו ברכה והרחמים,

וגם נמצא כנה - גדר סוק ומחצה של פרול

להתרחק מאד מן הגזל ומן התמדה בכל אשר

לרצונו, כי נשא קל-החמר בנפשנו לאמר: אפלו

הלוייתיו מונוי והציו שנת השמטה-אפנה תורה: ¹⁶

להשמיט קני המלון שלא לגזל ושללא לחמס

משלו, לא כל-שמן שראוי לי להתרחק עד

הקצה האחרון?

עליו לשמוט אותם, ואבודים המה: ולפי

טבע האדם קשה עליו דבר זה מכל דיני

שביעית (וכן העיר הרי"א), לא כי"ב

מההפסד, שייגיע לו מזה, אלא מזה שהכסף,

שעשה בו טובה גדולה לחבירו, - ישאר

... ביד חבירו, והעולם רגיל לשאול,

למה הטבת, שיצא מבית הרב, שהטריף

את בהמתו, ויהי' לו מזה הפסד גדול, אינו

מתרעם על הרב ואינו נוטר לו שגאה בעד

זה, ואילו בעל דין, שיצא חייב מאת הדין,

יש והוא נוקם ונוטר לו בעד "עויות

הדין"? והשואלים הם המשיבים, שהטבת

מנחם א"ע בזה, שמהבהמה שנטרפה לא

נהנה ממנה שום איש, משאי"כ הכסף,

ש"ואבד" לו ע"י "עויות הדין", הלא יסול

לידי חבירו... ועיני דוה לבו יותר... ⁶

מעל עצם אבדן הכסף, והוא הדבר בידינו

שמיטה, שמשדהו הבורה אין הנאה לשום

איש, אדרכה, ע"פ טבע, תוסיף בשנת...

כל אדם ממשמשין בהם, הלא כי"א נוטל

רק דבר מועט כדי אכילה וגם הוא ²¹

ומשפחתו בתוכם, אבל הוא עשה טובה

גדולה לאחיו ולרעו והלוה לו בשעת דחקו

סכום די הגוף, והלו "נתעשר" ממש ע"י

הלואה זו, ועתה הוא ברשות התורה ובתוקף

שנת השבע, פטור הוא מלפרוע את חובו ²⁶

ואין לו להמלוה רשות ליגוש אותו, כי

קרא שמטה לה". הדבר הנה הקשה מאד

בעיני האדם (שהתורה מהירה עוד עליו:

השמר לך פן יהי' דבר עם לבנד

בליעל... ורעה עינך באחך האביון ולא ³¹

ותן לו... והיה בך חטא"), לא נאמר

בשעתו בפר' בהר', אלא "נדחה" עד משנה

תורה, וכן ה"ביצוע" מזה נדחה עד יום

האחרון של שנת השמטה, בשעה שהוא

מתנחם בזה, שבעוד רבעים אחדים הוא ³⁶

מקבל לידו ונעשה "בעלים גמורים" על

שדהו ועל כרמו....

(6)

11

שיחות חגרי"ש מינקוס זצ"ל

אלול - האמצעים והמטרה

"דרך" ו"עיר"

בדברי הנביא (מ"ב ו, יט) ישנו כתיוב: "לא זה הדרך ולא זה העיר". ניתן ללמוד מדברים אלו של הנביא שכדי להשיג מטרה כלשהי בחיים, יש לקבוע מראש הן את המטרה והן את האמצעים הנכונים המובילים אליה. האמצעים למטרה הם "הדרך". המטרה עצמה היא "העיר".

ראש חודש אלול הוא תחילתו של "דרך". אולם הדרך היא ארוכה, כאיכות ובכמות. תמורדי הדרך הם עצם ימי חודש אלול [תקיעת השופר, "לדוד ה' אורי" וגו', סליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים, סוכות, הושענא רבה ושמחת תורה. כולנו יצרים את תמורדי הדרך ואת הדרך, וידיעים שעלינו ללמוד תורה יותר בהתמדה, ידיעים שעלינו למעט בדברים בטלים, ידיעים שראש השנה הוא יום נורא ואיום, ידיעים שעשיית'ם הם ימים עצומים של סייעתי דשמיא ויודעים שיום כיפור הוא היום הקדוש. כולנו יודעים את "הדרך" - מכירים את האמצעים המובילים אל המטרה. אבל מהי "העיר" - מהי המטרה אליה אנו שואפים להגיע בימים נפלאים אלו? והרי אנו מוכרחים לקבוע לעצמנו מהי מטרתנו - לאיזה "עיר" אנו רוצים להגיע, שאם לא כן לעולם לא נגיע לשם. אנו מתפללים "אבינו מלכנו נא אל תשיבנו ריקים מלפניך", בלי יעד ברור אנו עלולים ח"ו לצאת ריקים מהימים הנוראים.

המטרה: הכרת "אין עוד מלבדו"

הנה בסוף הדרך, אחרי חודש אלול, ראש השנה, יום כיפור וסוכות מגיע שמחת תורה. בשמחת תורה נהוג לפזח בפסוק "אתה הוראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו" (דברים י, לה). אמר פעם אחד מגדולי ישראל: התכלית של כל המערכת שמתחילה בחודש אלול וממשיכה בכל הימים הנוראים היא, להגיע לשמחת תורה רק הכרת והכעת האמתיות של "אתה הוראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו"!

אלול - האמצעים והמטרה

אם כן, ניתן לומר שבאופן כללי המטרה שאנו שואפים אליה היא התפירה ש"אין עוד מלבדו" - זוהי "העיר". אולם באופן פשוט עדיין עלינו לקבוע לעצמנו מטרה מעשית ומוגדרת יותר.

מקור הכוחות הרושיים לעבודת ה'

והנה בכל מהלך עבודת ה', במהלכם של לימוד התורה ושמירת המצוות, ישנה קושייה גדולה. הקושייה היא: הרי התורה ניתנה לדורות קודמים קדושי עליון. התורה ניתנה לדור מקבלי התורה בסני, לדור יצא שצין בעין ראו אז כל האותות והמופתים של יציאת מצרים והר סיני ויראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל ושאר נביאים" (מכילתא עה"פ "זה א-לי ואנהו"). התורה ניתנה לנביאים ולדורותיהם. התורה ניתנה לתנאים ולאמוראים הקדושים. אם כן, כיצד ניתן לצפות מאתנו הקטנים והדלים, לקיים את אותה התורה ואותן המצוות שהוטלו על אנשים ודורות שאין לנו אפילו "צנין דמעין" של ברגתם? האם ניתן להעמיד אותנו בשורה אחת עם רבי עקיבא אייגר, או עם הגאון מווילנא? בודאי שלא! אם כן כיצד מצפים מאתנו לקיים את אותם הדברים שציפו מדורות של הראשונים כמלאכים? הרי הדבר לכאורה אינו "תפורר לפי מידותינו"?

התשובה היא שאין הכי נמי - אין זה בכוחנו לקיים את התורה והמצוות. הדבר נשגב מאתנו. ואם כן חזרת השאלה ביתר שאט - איך מצפים ודורשים זאת מאתנו?

אין לנו אלא להמשיך לכך את המשל הבא:

באחד מבתי החולים היתה מחלקה שנועדה עבור חולים במחלה קשה במיוחד. באחד הלילות העמידו רופא חודש לתורנת במחלקה. באותה עת המחלקה היתה תפוסה עד אפס מקום בחולים מסוימים. והנה הרופא החדש עמד נכון, כיצד יספיק לבדו בכל חולי המחלקה? הוא שח את דאגתו לממונים, אך הם השיבו לו שאין ברירה, יש מחסור ברופאים ואי אפשר למנות יותר מרופא אחד לתורנת לילה. "סכיר להגיע שהלילה יעבור בשקט" - ניסו להרגיע אותו, "אם תתעורר בעיה, תתקשר מרד להוציך תגבורת".

רק התחילה התורנת שלו והצרות התחילו לצוץ. חולה אחד חזיה

12

שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל

התעוררו משנתם עם מיכונים קשים. הרופא הצעיר מצא את עצמו מתורצץ מחולה לחולה ומטפל בהם כמיטב יכולתו. אפס כי כוחותיו היו דלים מדי, נסרנו מועט מדי, והוא לא הצליח להעניק את השיפול הדרוש לכל החולים. לפנות בוקר אירע האסון. נעוד הוא מתמודד לבדו, בשארית כוחותיו, להעניק את השיפול הדרוש לחולה פלוגי, מת חולה אחר במחלקה טרם הצליח להגיע אליו כדי להעניק לו את השיפול שהיו זקוק לו ונאשות.

תבכו את הרופא למשנט באשמת "שלנות רפואית. בבית המשפט נעמד הרופא הנאשם ושען בלהט נלפי השופט: "עברתי במסירות נפש ממש, רצתי מומטה למטה ולא נחתי כל הלילה. האט ניתן להאשים אותי - הרי פשוט לא הספקתי להגיע לאותו החולה שמת לבסוף? זה לא היה בכח אנשי".

ענה השופט: "הרי אמוי לך שאם לא הסתדר תועיק תגבורת. מי ביקש ממך לנסות להסתדר לבד? אתה אשם בגרימת מוות ברשלנות היות ולא הוצקת את התגבורת שהיך עליך להועיק".

וכן כדויק יאמרי כגיכול הקבי"ה ליל אחד ואחד מאתנו: "לא הסתדרת לברך בעבורת ה'. מי ביקש ממך להתמודד לבד? הרי לימדו אותך שיש בורא עולם. היה עליך להועיק אותו ולומר לו: 'אני לא מסתדר - תעזור לי' או 'היית נוהג כך אז כביכול הייתי בא אליך, מיעץ לך ומדריך אותך כיצד להסתדר'".

אמת, מוטל עלינו להוכיח לעצמנו תכנית לעבודתנו הרוחנית. אך מי שסומך על התוכניות שלו וחושב שבכוחות עצמו יוכל לעבוד את השי"ת כראוי, אינו אלא טועה. אין לנו את הכח לקיים את אותה התורה ואת אותן המצוות שקיימו דורות של גדולים וטובים מאתנו. והרי גם הם לא יכלו לבד - דוד המלך רעד ממשפט ה'; עם הארייה ועם הדוב הוא הסתדר, אבל ממשפטו של ה' הוא פחד. ואם כן, אנחנו שכל כך מפחדים מדוכים ואריות - כיצד נתמודד עם אלול ועם משפטו של זקבי"ה? והשובה היא שבאמת לא נוכל להסתדר בכוחות עצמנו, והפחד נורא. כאשר הפחד נורא ואין מה לעשות בדרך הטבע, מה בכל זאת עושים? זוועים "הצילוי" גם עכשיו באלול ולקראת יום הדין עלינו לצעוק במלוא כוחותינו אל הקב"ה: "הצילו! הצילו!" והרי כאשר הקב"ה יבוא להציל אותנו כבר אין שום דבר קשה. הקב"ה הרי יכול להפוך

אלול - האמצעים והמטרה

על אחד למתמיד עצום. הקב"ה יכול להחדיר יראת שמים ללב כל אחד מאתנו. אצל הקב"ה אין מגבלות. זוהי העצה היחידה להתמודד עם אלול, עם תורה ועם עבודת ה' כולה.

צורת קשר מתמיד עם הקב"ה

הנבנו לעצמנו איפוא, את היעד, את המטרה, את "היעד". היעד הוא לתקום קשר עם הקב"ה. כביכול לחסות בצלו. ואז הרי אין מגבלות, אז יתן להשיג כל דבר.

הנה הקב"ה סידר את העולם באופן שיש תקופה מיוחדת המתאימה ביותר לתקשרות עמו. התקופה הזאת היא מתחילת חודש אלול עד אדרי סוכות. ההתקשרות עם הקב"ה היא המטרה שלנו בכל המערכת הזו.

כי טוב חסד מחיים

נחוב בפסוק (תהלים טו, ד): "כי טוב חסד מחיים שפתי ישבחונו", ומפ"ש המלבי"ם: "כי טוב חסד מחיים - טחסדך כמתנת החיים נבדל מכל חסד שיעשה זולתך, שכל חסד שנשיג מזולתנו אין חסד טוב מצד עצמו רק מצד החיפול שהשגנו ממנו. למשל מלך ב"ב שעשה חסד לחייב ליתת והניחו בחיים, הטוב של החסד הוא החיים שנתן לו, אבל אצל החסד בעצמו טוב יותר מן החיים, כי החיים אינם תכלית לעצמם, רק שהם אמצעים שעל ידם ישפתי ישבחונו" - שבלעדי החיים א"א שאשבח אותך בשפה... וא"כ אחר שעקר תכלית החיים וטובם הוא מה שיכול להודות לך על החסד שנתן לנו חיים, א"כ החסד הוא הטוב והתכלית של החיים, והוא טוב מן החיים עצמם שהיא רק אמצעי אליו, כי ע"י החסד שפתי ישבחונו וזאת היא תכלית החיים".

באו יותר את משלו של המלבי"ם במילים שלנו: משל לחולה מסוכן שהלך לרופא ותוך כדי הטיפולים - שאכן ריפאו אותו בסוף - הריידו החולה והרופא. הנה אם ישאלו את החולה אודות הקשר שלו עם הרופא יענה החילה שהוא הרויח בכפליים; ראשית הוא זכה לחיים ושנית גם מצא ידיו נאמן. ואם יסיפו לתקור אותו איזה רווח חטוב יותר - החיים או החבר? הרי בחאי יענה שהחיים הם הרווח היותר חשוב.

13

שיחות הצ"ש מיניקוס צ"ל

והנה אדם שמתפלל לקב"ה זוכה לחיים מהימכלל חיים בחסד, וביסוף גם מוצא כביכול "חבר טוב" [הקב"ה]. מה חשוב יותר? "כי טוב הסוד מחיים"! זאת אומרת שהחסד של הקב"ה - הקשו שמתקשרים לקב"ה כביכול - יותר חשוב מעצם החיים שמקבלים ממנו. זה ע"שפתי ישבחוק". שהשפתיים שלי משבחים את הקב"ה, הוא יותר טוב לי מהחיים עצמם.

התפילה כמטרה בפני עצמה

וזהו חידוש גדול במהלך היום של ראש השנה. מה משיגים על ידי תפילה כבודה? אולי משיגים שנה טובה ואולי משיגים את כל משאלות לבנו, אבל מעל ומעבר לכך משיגים דבר גדול עוד יותר: משיגים קשר עם הקב"י. נעשים דבוקים כביכול בבורא כל העולמים. על ידי התפילה כבודה, עבודת האלול וימי התשובה מכניסים את הקב"ה לתוך החיים שלנו - מתקרבים אליו ומרגישים שייכות עם השי"ת. וזה יותר חשוב מעצם החיים - "כי טוב חסדך מחיים"!

אנו עוברים מערכת של ימים נוראים. מהי המטרה? לגלות את השי"ת - "אתה היראת לדעת כי ה' הוא האלקים" וגו'. המטרה היא לגלות את העוצמה של הכת הנקרא תפילה ולהכניס את הבורא יתברך לתוך החיים שלנו. כמובן, ישנם הרבה דרכים. אך כל הדרכים מובילים אל אותו מקום - אל אותה "עיר". החרטה, הפחד, השמחה, עצם ימי האלול והסליחות, כולן חלק מאותה מערכת - למצוא קשר ושייכות מוחשית עם בורא כל העולמים.

"אני לודוי ודודי לי"

כאשר רוצים להגיע לעיר מסוימת מתפשטים שלט המורה על הכיוון הנכון כבר בראשית הדרך. כך כבר בתחילת אלול עלינו לחפש שלט המורה אז הדרך על ידי מגיעים אל המטרה. מהו השלט הראשון שנתקלים בו כבד בראש חודש אלול? "אני לודוי - ודודי לי"! כביכול לתפוס חברותא עם השי"ת. שדקב"ה יהפוך לחלק מחיינו.

עבודת אלול ותשרי

עבודת אלול ותשרי

אלול - עבודה חיצונית, תשרי - עבודה פנימית לכל דבר בעולם יש חיצוניות ופנימיות - גוף, שהוא הבנין הנראה לעינים, ונשמה, שהיא המטרה שלשמה הגוף נוצר.

גם הנהגת הקב"ה מורכבת מחיצוניות - דרכי ההשגחה הנראים לעינינו, ומפנימיות - הנשמה של הבריאה, שהקב"ה מחייה אותה בכל רגע ורגע.

שם הוי"ה מחולק לשנים: י"ה ו-ה. "י"ה - החצי הראשון של השם, זו ההנהגה הפנימית של הקב"ה. בהנהגה הפנימית אי אפשר לפגום - "כי יד על כס י"ה" (שמות יז, טו), אבל עדיין "איך הכסא שלם ואין השם שלם" (ילקוט שמעוני בשלח רמז דסח). "עמלק פגם ב"ו-ה", בהנהגה החיצונית הנראית לעין. אמנם, ב"ו-ה" אין כל אפשרות לפגוע - זו הנשמה והחיות של כל העולם. נאמרו על דרך הרמז "כל יודפיה השיגוה בין המצרים" (איכד א, ו) - כל יודפ-י"ה - הורדף ומנסה לפגוע בשם השם, השיג-י"ה, השיג רק את י"ה", אבל ב"ו-ה" אי אפשר לפגוע.

יתר על כן, לאחר שיוצעים ששם השם מחולק לשנים - כל חלק וחלק יש לו עומק, וגם הוא מתחלק לשנים. גם בהנהגה הפנימית - "י"ה" - יש את שתי הבחינות - האות "י" היא החלק הפנימי, והאות "ה" היא החלק החיצוני.

גם בכל אדם ואדם יש את הנקודה הפנימית, את היראת-שמים שלו המונעת אותו מלחטוא, "יש את הנקודה החיצונית שהיא מעשה המצווה בפועל.

האות "י" המורה על הנקודה הפנימית של הנקודה הפנימית - היא היראת-שמים, הנקודה הפנימית של תשמה המונעת אותו לחטוא - וזו